

KS. JÓZEF WROCEŃSKI SCJ

Wydział Prawa Kanonicznego

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0003-4817-9196

OCHRONA KOBIETY CIĘŻARNEJ I DZIECKA POCZĘTEGO W PRAWIE KANONICZNYM I NORMACH INNYCH RELIGII

Treść: Wstęp. – 1. Pojęcie religii. – 2. Pozycja kobiety ciężarnej i dziecka poczętego w prawie Kościoła katolickiego. – 3. Ochrona kobiety w ciąży w innych wyznaniach chrześcijańskich. – 3.1. Stanowisko Kościoła prawosławnego. – 3.2. Kościoły i wspólnoty protestanckie. – 4. Ochrona kobiety w ciąży i dziecka poczętego w religiach niechrześcijańskich. – 4.1. W judaizmie. – 4.2. Stanowisko islamu. – 4.3. W hinduizmie. – 4.4. W buddyzmie. – Zakończenie.

Wstęp

Problem badawczy sformułowany w temacie wyżej zasugerowanym powierzchownie wydaje się prosty, w istocie jednak jest on wielce skomplikowany, przede wszystkim z racji wielości religii i funkcjonujących w nich norm i przepisów. W kulturze prawnej opartej na chrześcijaństwie w przeszłości wszelkie zasady życia starano się określać w formie kanonów, tak by każdy wierny miał jasną i wyczerpującą odpowiedź na podstawowe pytania dotyczące jego egzystencji. Jednak rozwój nowych technologii, genetyki i medycyny daje wiele nowych możliwości ingerencji w ludzki organizm i życie, a przez to rodzi się wiele pytań natury etycznej i wiele wątpliwości, z którymi dotychczas ludzkość nie miała do czynienia. Co więcej współcześnie pojawiają się próby nowej oceny i interpretacji kwestii, w których

wypracowano już wcześniej odpowiednie stanowisko prawne. Ponadto próbuje się podważyć poprawność tego stanowiska, czy nawet sam autorytet Kościoła. Dotyczy to zwłaszcza kwestii homoseksualizmu, eutanazji, aborcji, antykoncepcji, pojęcia małżeństwa, w tym także macierzyństwa i innych. Mimo braku jednolitych stanowisk określających prawny stosunek do tych kwestii większość religii wypracowała własne poglądy (normy), odwołując się do tzw. ducha danej religii. Zgodnie z zamierzeniem Autora nie chodzi tu, więc li tylko o opis pozycji kobiety ciężarnej w prawie kanonicznym oraz w normach innych religii, ale też o ukazanie troski różnych prawodawców religijnych i świeckich o poczęte w jej łonie nowe życie, bo właśnie z tego powodu zmienia się pozycja prawna kobiety ciężarnej. Religia jest dla człowieka jednym z najważniejszych zjawisk społecznych, kształtuje bowiem kulturę, system prawny, ale przede wszystkim podkreśla odrębność narodu lub grupy etnicznej. W historii ludzkości najbardziej krwawe wojny toczyły się z powodów religijnych. Każda z religii obecna we współczesnym świecie opiera swoje założenia i funkcjonowanie na świętych pismach lub księgach, w których jako jedno z najbardziej istotnych spraw zapisano poglądy na temat płodności człowieka, jego poczęcia i ochrony życia, tym samym pośrednio określono status kobiety ciężarnej, a także poglądy na inne istotne dziedziny życia ludzkiego. W obecnym świecie ciąży jest w każdej z religii i kultur postrzegana w sposób z nią zgodny, a narodziny dziecka były i pozostają wydarzeniem niezmiernie istotnym dla każdej społeczności. Niezależnie od miejsca zamieszkania kobiety na kuli ziemskiej i religii, z jaką się utożsamia, ciąży i narodziny dziecka dostarczają jej tych samych emocji i uczuć. Każdej z nich towarzyszy lęk i niepewność o zdrowie dziecka i jego przyszłość, a w konsekwencji szczęście i radość po jego szczęśliwym narodzeniu. Zależnie od religii kobiety ciężarne są traktowane różnorodnie, niejednokrotnie są zobowiązane do przestrzegania wielu zasad, ograniczeń, czy też bezwzględnych zakazów, ale zawsze są one podyktowane troską o zdrowie przyszłej matki i troską o dziecko. W niniejszym opracowaniu będzie chodziło więc o ukazanie zasad ochrony kobiety ciężarnej w prawie kanonicznym, czyli w Kościele katolickim oraz

odrębności dotyczących tej kwestii obowiązujących w największych religiach świata. Stąd też analizie poddane zostaną przepisy prawa kanonicznego i przepisy innych religii oraz dostępne piśmiennictwo celem poszukiwania odpowiedzi na pytanie, jaki wpływ na przebieg ciąży i porodu oraz na dopuszczalność lub niedopuszczalność aborcji mają zasady i przepisy religijne.

1. Pojęcie religii

Dla potrzeb rozważań podjętych w tym opracowaniu należałoby przynajmniej w skrócie przybliżyć pojęcie religii. Nie chodzi tu o podanie definicji religii według zasad jakiegoś wyznania, ale o ogólne pojęcie terminu „religia”. Jak już podkreślono wyżej religia stanowi jedno z najważniejszych zjawisk społecznych, tak jak język tworzy podstawy kultury i daje człowiekowi przede wszystkim odrębność, ale ponad wszystko określa stosunek człowieka do wyznawanych w jej imię świętości i wartości. W każdej religii można wyróżnić trzy nieodłączne elementy, tj. wierzenia dotyczące celu istnienia świata i człowieka, kult, czyli praktyki i obrzędy religijne oraz instytucje wpływające na kształtowanie formy życia codziennego i relacje międzyludzkie oraz świadomość religijną wyznawców¹. We współczesnym świecie dominuje kilka religii, są to chrześcijaństwo, islam, buddyzm, hinduizm i judaizm. Odrębności religijne to skutek wyobrażenia i pojmowania *sacrum*. Wszystkie religie wywierają ogromny wpływ na styl życia i bycia ich wyznawców. Każdą z nich cechują zakazy, nakazy, tradycje i zwyczaje. To one właśnie kształtują normy moralne, które są podstawą norm prawnych i postępowania. Współczesna Europa jest zbiorem kilku religii z dominującą rolą chrześcijaństwa i jej składowych, czyli katolicyzmu, prawosławia, protestantyzmu i anglikanizmu. Kolejnymi religiami pod względem liczebności wyznawców jest islam i buddyzm. Trudno szukać w Europie, czy w ogóle na świecie kraju z obowiązującą tylko jedną

---

¹ Por. M. TWORUSCHA, U. TWORUSCHA, *Religie świata*, Warszawa 2010, s. 25 nn.

religią. Z reguły w każdym kraju mamy do czynienia z mieszaniną wielu kultur i religii², także w Polsce.

2. Pozycja kobiety ciężarnej i dziecka poczętego w prawie Kościoła katolickiego

Kobieta w ciąży nie otrzymuje w prawie kanonicznym jakiegś szczególnej ochrony prawnej, jednak poprzez fakt, że nosi w sobie nowe życie uzyskuje jakby specjalny immunitet ochraniający ją i nienarodzone dziecko. Ochrona prawna dziecka poczętego dotyczy ochrony jego matki. Stąd też kobietę w ciąży określa się, że jest w „stanie błogosławionym”, przez co nawiązuje się do sfery nadprzyrodzonej życia ludzkiego. Kościół katolicki stoi na stanowisku, że człowiek od momentu poczęcia jest istotą ludzką i staje się podmiotem należnych mu praw, dlatego wszelkie działania zmierzające do pozbawienia go życia nie mogą być akceptowane. Ta prawda ma swoje korzenie w Biblii³ i wyraźnie świadczy o wielkiej godności człowieka, stworzonego na obraz i podobieństwo Boga. Według Biblii życie człowieka stanowi w kategoriach ziemskich najcenniejszy dar., jaki został udzielony człowiekowi. Natomiast w Jezusie Chrystusie człowiek został obdarzony życiem nadprzyrodzonym, stając się nowym stworzeniem uzdolnionym do wspólnoty z Bogiem. Motywem więc zasadniczym i przedmiotem wyjątkowej troski Kościoła o prawną ochronę życia ludzkiego jest poszanowanie woli Stwórcy jako Dawcy życia i samo życie jako dar dla człowieka. To wszystko wskazuje na aspekt świętości życia oraz uznanie płodu za człowieka od momentu poczęcia⁴. W związku z tym Kościół katolicki przyjął analogiczną postawę w stosunku do przerywania ciąży, jak do dzieciobójstwa oraz wszelkiego innego zabójstwa, opierając się na tym samym fundamencie – świętości życia ludzkiego. Należy zauważyć,

---

² Por. L. SULLIVAN, *Religie ludzkości. Judaizm*, Poznań 2001, s. 11 nn.

³ Por. RDZ 1, 1-2,4a

⁴ Por. ZB. SZAWARSKI, *Wprowadzenie – dwa modele etyki medycznej*, w: *W kręgu życia i śmierci. Moralne problemy medycyny współczesnej*, red. Z. Szawarski, Warszawa 1987, s. 11.

że podstawą tezy o nienaruszalności życia ludzkiego jest nie tylko prawda Objawienia, lecz także rozumność ludzkiej natury, która odsłania przed człowiekiem prawdy podstawowe. Rozum ludzki, niezależnie od światła wiary, dostarcza, bowiem człowiekowi argumentów i racji za bezwzględny poszanowaniem życia ludzkiego. Działania człowieka w zakresie przerywania poczętego życia zawsze stanowiły przestępstwa niszczące porządek społeczny i domagające się zastosowania surowej sankcji karnej. Dokonanie zabójstwa człowieka, w tym nienarodzonego, narusza też zasadę jedności i więź solidarności osób stanowiących wspólnotę ludzi. Ponadto zabójstwo człowieka nienarodzonego narusza więzy krwi, a więc jest zbrodnią przeciwko najbliższemu pokrewieństwu (matka-dziecko). Już pierwsze dokumenty z początków Kościoła: *Didache Apostolorum*⁵ i *Constitutiones Apostolorum*⁶ zawierały dyspozycję: „Nie zabijesz dziecka wywołując poronienie, ani nie zamordujesz narodzonego; zabicie wszelkiego poczętego płodu, który otrzymał duszę od Boga jest morderstwem”⁷. Stąd też Kościół nigdy nie zmienił swojej nauki w tym zakresie, niezależnie od zmieniających się poglądów głoszonych w świecie. Aborcja zawsze uznawana była za czyn wewnętrznie zły, naruszający w istotny sposób porządek moralny oraz za jeden z najcięższych grzechów przeciw przykazaniu Bożemu „Nie zabijaj”. Następcy św. Piotra cały czas utrzymywali stanowisko, że spędzenie płodu w każdym przypadku jest grzechem i przestępstwem zagrożonym karą ekskomuniki. Takowe stanowisko zawierała konstytucja apostołska *Apostolicae Sedis* papieża Piusa IX z 1869 r.⁸, jak również pierwszy Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.⁹, co potwierdził

⁵ Por. W. KANIA, *Didache*, w: Encyklopedia Katolicka t. III, kol. 1302-1303.

⁶ Por. F. NAZ, *Constitutions apostolique*, w: Dictionnaire de théologie catholique, t. III, 1520-1537.

⁷ Por. SYNODY I KOLEKCJE PRAW, t. II *Konstytucje Apostolskie*, VII, 3, opr. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, s. 177.

⁸ Por. ASS 7(1872), s. 285-287.

⁹ CODEX IURIS CANONICI Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Romae 1917, kan. 2350.

również papież Pius XI w encyklice *Casti connubii* z 1930 r.¹⁰. Całościową analizę stanowiska Kościoła dotyczącego przerywania ciąży zawiera deklaracja Kongregacji Nauki Wiary o przerywaniu ciąży¹¹. Dokonane w pierwszych wiekach chrześcijaństwa ustalenia i ciągle przez Kościół przypomniane, stanowiące podstawę prawa kościelnego, miały również wpływ na nowożytne prawa w Europie¹², w tym także na prawo polskie¹³.

Zgodnie z nauką Kościoła katolickiego prawo powinno przede wszystkim uznawać przyrodzoną godność człowieka od momentu

---

¹⁰ Por. AAS 22 (1930), s. 539-592.

¹¹ Por. SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Declaratio de abortu procurato Quaestio de abortu procurato*, AAS 66 (1974), s. 730-747.

¹² Por. K. WIAK, *Ochrona dziecka poczętego w polskim prawie karnym*, Lublin 2001, s. 8; por. także M. STAROMIEJSKI, *Aborcja i życie nienarodzonych w starożytności chrześcijańskiej*, w: *Aborcja. Spojrzenie filozoficzne, teologiczne, historyczne i prawne*, red. T. Ślipko, M. Staromiejski, A. Muszla, Kraków 2010, s. 166.

¹³ Por. USTAWA z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy z późn. zm. (Dz. U. 2019 r. poz. 1040, 1043 i 1495), art. 175 i nn. Prawodawca w Kodeksie Pracy jasno wskazuje, jaka ochrona przysługuje kobietom w stanie błogosławionym. I tak kobiety w ciąży nie mogą wykonywać prac uciążliwych, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia, mogących mieć niekorzystny wpływ na ich zdrowie, przebieg ciąży lub karmienie dziecka. Przepisy te muszą być bezwzględnie stosowane. Pracodawcy nie zwalnia z ich przestrzegania nawet zgoda pracownicy. Ponadto kobieta w ciąży nie powinna pracować przy komputerze dłużej niż 4 godziny na dobę. W przypadku przekroczenia tej normy przełożona ma obowiązek przeniesienia pracownicy do innej pracy. Jeśli to niemożliwe, pracodawca powinien zwolnić pracownicę z obowiązku świadczenia pracy. Inaczej popełnia wykroczenie, które jest zagrożone karą grzywny. Kobieta w ciąży także ma prawo do wykonywania badań w trakcie pracy. Pracodawca jest zobowiązany udzielić zwolnienia na zlecone przez lekarza badania lekarskie przeprowadzane w związku z ciążą, jeśli te badania nie mogą być przeprowadzone poza godzinami pracy. Za czas nieobecności w pracy z tego powodu zachowuje prawo do wynagrodzenia. Kobiety w ciąży nie wolno zatrudniać w godzinach nadliczbowych. Nie można też jej delegować, bez jej zgody, poza stałe miejsce pracy. Nie może też ona pracować w porze nocnej. Ponadto pracodawca nie może wypowiedzieć ani rozwiązać umowy o pracę w okresie ciąży pracownicy, a także w okresie urlopu macierzyńskiego, z wyjątkiem upadłości lub likwidacji firmy, Z wszelkich uprawnień wynikających z przepisów można korzystać od momentu przedstawienia pracodawcy zaświadczenia lekarskiego, stwierdzającego ciążę.

poczęcia i wynikające z niej prawo człowieka do życia, a także chronić życie kobiety i dziecka poczętego, które jest wartością pierwotną i fundamentalną. Życie ludzkie od chwili poczęcia powinno być szanowane i chronione w sposób absolutny. Zadaniem państwa demokratycznego jest kategoryczne uznanie wartości życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci¹⁴. Już od pierwszej chwili swego istnienia istota ludzka powinna mieć przyznane prawa osoby, a wśród nich nienaruszalne prawo do życia¹⁵. Wspólnotą powołaną z natury do ochrony życia poczętego jest przede wszystkim rodzina, ale również państwo i społeczność międzynarodowa. Prawo powinno, zatem służyć ochronie życia, a normy prawne powinny obejmować zakaz legalizacji zamachów na życie, jak i nakaz prawny ochrony życia dziecka poczętego, a tym samym kobiety ciężarnej. Ochrona prawna powinna być, zatem dwutorowa: z jednej strony powinna wyrażać zakaz legalnej aborcji, a z drugiej nakaz bezpośredniej ochrony życia poczętego¹⁶.

Tymczasem w świadomości zbiorowej aborcja stopniowo traci charakter „przestępstwa” i w paradoksalny sposób zyskuje status „prawa”, do tego stopnia, że żąda się jej legalizacji¹⁷. W związku z tym, obecnie wprowadza się coraz więcej zmian w prawie dotyczących prawnej ochrony dziecka poczętego, które wskazują, że uprawnienie to utraciło charakter prawa pierwotnego i niezniszczalnego, a stało się przedmiotem dyskusji społecznej lub zostało wprost zanegowane na mocy decyzji parlamentu, znajdując bezpośrednie odbicie w ustawodawstwie¹⁸. U podstaw tego zjawiska legła tzw. teoria stopniowej humanizacji płodu, według której między odmiennie nazywanymi

---

¹⁴ Szerzej na ten temat H. PIETRZAK, *Prawo do życia, jego nienaruszalność i nierozporządzalność. Aspekty prawno-karne*, Prawo Kanoniczne 56(2013) nr 2, s. 145-164.

¹⁵ Por. KATECHYZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO, nr 2270, Poznań 2012 (w dalszym cytowaniu KKK)

¹⁶ Por. A. GRZEŚKOWIAK, *Prawna ochrona dziecka poczętego*, w: Zagadnienia prawa karnego na tle nauczania Jana Pawła II, red. A. Grześkowiak, Lublin 2006, s. 77.

¹⁷ Por. A. JOŃCZYK, *Aksjologiczne podstawy prawnej ochrony życia dziecka poczętego*, Kościół i Prawo 7(20)2018, nr 1, s. 209.

¹⁸ Por. K. WIAK, *Ochrona dziecka poczętego...*, s. 87-88.

stadiami rozwoju życia nienarodzonego istnieją różnice antropologiczne i etyczne. Niektórzy przyjmują, że embrion przed czternastym dniem od zapłodnienia nie jest jeszcze zhumanizowany, a więc jest pozbawiony właściwości cechujących człowieka. Jest rzeczą, którą można dowolnie dysponować, w tym także zniszczyć. Oznacza to, że zniszczenie płodu w najwcześniejszej fazie jego życia przez aborcję nie jest tożsame z zabiciem człowieka. Prawo oparte na takiej koncepcji nie uważa dziecka do czternastego dnia od poczęcia, czy też w fazie implantacji, za istotę ludzką¹⁹. W ten sposób państwa, których konstytucje zobowiązują się do poszanowania życia, stopniowo oddają prawo do decydowania o życiu i śmierci matce, lekarzowi, psychiatrze, czy też demografowi²⁰.

Obecnie w Kościele katolickim można wskazać przynajmniej kilka dokumentów wyrażających stanowisko Kościoła w omawianej materii, mianowicie: Encyklikę *Humanae vitae* Pawła VI z 1968 r.²¹, dotyczącą moralnych aspektów pożycia małżeńskiego, cytowany już *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Encyklikę *Ewangelium vitae* Jana Pawła II z 1995 r.²² o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego. Od strony prawnej system norm chroniących dziecko poczęte i jego matkę określa ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.²³ Prawo kanoniczne, jako wewnętrzne prawo Kościoła katolickiego, zakresem przedmiotowym obejmuje sytuację prawną poszczególnych ludzi, jak i całych grup religijnych. Ustawodawca kodeksowy umieszcza przestępstwo aborcji wśród przestępstw przeciwko życiu i wolności człowieka, ponieważ przestępstwo to jest przede wszystkim zamachem na życie człowieka poczętego. I chociaż nie podaje ustawowej definicji przestępczego czynu przerwania ciąży, to jednak

---

¹⁹ Prawo oparte na teorii stopniowej humanizacji obowiązuje m.in. w Hiszpanii, Wielkiej Brytanii i w państwach skandynawskich.

²⁰ Por. A. GRZEŚKOWIAK, *Prawna ochrona dziecka...*, s. 60 nn.

²¹ Por. AAS 60 (1968), s. 481-503.

²² Por. AAS 87 (1995), s. 401-522.

²³ CODEX IURIS CANONICI auctoritate Joannis Pauli PP II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984, kan. 1398 (w dalszym cytowaniu KPK83).

w tradycji kościelnej przez ten czyn rozumiano zawsze spędzenie płodu ludzkiego, w jakimkolwiek stadium rozwojowym²⁴, tzn. podjęcie takich czynności i takiego działania, które zmierzają wprost do przerwania poczętego życia, zadanie mu śmierci w łonie matki lub usunięcie życia z łona celem uśmiercenia²⁵. Przedmiotem ochrony prawnej jest zarówno zarodek, jak i dopiero, co powstały embriion oraz okres jego rozwoju aż do narodzenia²⁶.

Kościół posiada wrodzone i własne prawo wymierzania sankcji karnych wiernym popełniającym przestępstwa²⁷. Zgodnie z prawem kanonicznym spędzenie płodu jest przestępstwem szczególnego rodzaju, ze względu na zabójstwo dziecka niewinnego i bezbronnego²⁸. W związku z tym ustawodawca kościelny przewiduje surowsze sankcje niż za zabójstwo człowieka urodzonego, ze względu na brak możliwości podjęcia obrony. Za przestępstwo przerwania ciąży ustawodawca ustanowił najcięższą ze wszystkich kar kościelnych – karę

---

²⁴ Por. L. ŚWITO, *Osobowość prawna nasciturusa w prawie kanonicznym i polskim*, Prawo Kanoniczne 40 (1997) nr 1-2, s. 236.

²⁵ Por. M. SITARZ, *Aborcja*, w: Słownik prawa kanonicznego, Warszawa 2004, s. 1.

²⁶ W ustawodawstwie polskim nie znajdziemy jednoznacznego wyjaśnienia, który moment można uznać za początek istnienia człowieka. Chociaż wydaje się, że prawodawca polski również przyjmuje stanowisko ochraniające dziecko poczęte. Świadczy o tym przynajmniej pierwszy człon tytułu ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o *planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* (Dz.U. z 1993 r., Nr 17, poz. 78 z późn. zm.). Jednakże w art. 4a ust. 1 pkt 1-3 tejsze ustawy zezwala na zabicie dziecka poczętego poprzez aborcję, jeżeli ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej albo badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu albo też zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

²⁷ Por. KPK83, kan. 1311.

²⁸ Warto zauważyć, że normy prawne dotyczące kar za przerywanie ciąży prawodawca kodeksowy umieszcza wśród przestępstw przeciwko życiu i wolności człowieka, a tym samym potwierdza fakt, że zamach na dziecko poczęte jako osobę nie zależy od tego, czy jest to zarodek już ukształtowany czy dopiero powstały embriion ludzki. Zawsze jest to zamach na życie człowieka.

ekskomuniki *latae sententiae*²⁹, która dosięga przestępcę z chwilą dokonania czynu przestępczego³⁰ i polega na wykluczeniu ze wspólnoty kościelnej oraz na zakazie uczestniczenia w sakramentach i w całym życiu kościelnym³¹. Katolik – sprawca przestępstwa, dokonując świadomie i dobrowolnie czynu zmierzającego wprost do zadania śmierci musi działać wbrew ustawie i aby doszło do wymierzenia kary kościelnej musi nastąpić skutek jego działania, tzn. faktyczne uśmiercenie płodu ludzkiego³², w przeciwnym razie można mówić o usiłowaniu przestępstwa lub przestępstwie chybionym. Ponadto wymagana jest wina umyślna oraz poczytalność sprawcy. Tak więc karę ekskomuniki zaciągają następujący wierni: wszyscy, którzy świadomie dokonują zabiegu przerwania ciąży, np. lekarz, położna, pielęgniarka; matka, która dobrowolnie poddała się tej czynności przestępczej i zgadza się na śmierć dziecka; matka, która sama usunęła ciążę przez zastosowanie środków np. zewnętrznych (działania powodujące poronienie) lub wewnętrznych (zażywanie środków aborcyjnych); wszyscy współnicy konieczni, którzy skutecznie przyczyniają się do zaistnienia czynu przestępczego (skierowanie na zabieg, zlecenie, nakaz, skuteczna rada, dostarczenie środków itp.)³³. Nie podlega natomiast tej karze osoba, która w chwili dokonania przestępstwa nie ukończyła 16 roku życia. Nie popełnia przestępstwa ten, kto czynność mogącą spowodować poronienie dokonuje w innym celu, nie zamierzając poronienia, ani ten, kto swoim zachowaniem ułatwia poronienie, które zostałyby dokonane niezależnie od jego współudziału, jak również osoba, która

---

²⁹ Por. KPK83, kan. 1398: „Kto powoduje przerwanie ciąży, po zaistnieniu skutku, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa”.

³⁰ Por. TAMŻE, kan. 1314. W polskim prawie karnym zakres ochrony prawnej dziecka poczętego wyznaczają przepisy Kodeksu karnego w art. 152-154 i 157a (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

³¹ Por. TAMŻE, kan. 1331 § 1.

³² Por. TAMŻE, kan. 1321 § 2

³³ Por. szerzej na ten temat por. W. WENZ, *Ochrona życia dziecka poczętego w prawie kanonicznym*, Kościół i Prawo 5(18) 2016, nr 2, s. 127-165.

wiedząc o zamierzeniu spędzenia płodu stara się temu zapobiec, ale bezskutecznie³⁴.

Oprócz ekskomuniki *latae sententiae* ustawodawca kościelny przewiduje jeszcze dodatkowe sankcje karne. Osoba, która dobrowolnie popełniła aborcję lub pozytywnie w niej współdziałała, gdy nastąpił skutek, zaciąga nieprawidłowość, czyli stałą przeszkodę, skutkującą zakazem przyjmowania święceń³⁵ oraz wykonywania już posiadanych³⁶, a jeśliby winnym tego przestępstwa był zakonnik, powinien zostać wydalony z instytutu³⁷. Ponadto sędziemu kościelnemu wolno po deklaracji ekskomuniki nałożyć jeszcze inną karę lub pokutę kanoniczną³⁸.

Zaciągnięta kara może ustać na skutek jej odbycia lub śmierci ukaranego. Najczęściej jednak kara ta ustaje w chwili odpuszczenia jej na mocy decyzji kompetentnego przełożonego w akcie sakramentalnej pokuty (chodzi tu o kanoniczne uwolnienie od kary i udzielenie absolucji sakramentalnej w ramach aktu spowiedzi). Takim przełożonym jest ordynariusz miejsca i kapłani, którzy tę władzę otrzymali na zasadzie delegacji. Papież Franciszek z racji Roku Miłosierdzia (od 8 grudnia 2015 r.), najpierw na rok udzielił upoważnienia do pojednania przestępcy aborcyjnego każdemu kapłanowi w ramach sprawowania sakramentu pojednania i pokuty. To upoważnienie udzielone na okres jubileuszu zostało przedłużone w czasie, niezależnie od jakichkolwiek przeciwnych rozporządzeń, o czym tenże Papież postanowił w Liście apostolskim *Misericordia et misera*, który został ogłoszony w dzień po zamknięciu Roku Miłosierdzia³⁹.

³⁴ Por. L. ŚWITO, *Osobowość prawna nasciturusa...*, s. 235.

³⁵ Por. KPK83, kan. 1041, 4°.

³⁶ Por. TAMŻE, kan. 1044 § 1, 3°.

³⁷ Por. TAMŻE, kan. 659 § 1.

³⁸ Por. TAMŻE, kan. 1326.

³⁹ Por. AAS 108 (2016), s. 1311-1327: „... aby żadna przeszkoda nie stała pomiędzy prośbą o pojednanie a Bożym przebaczeniem, udzielam od tej pory wszystkim kapłanom, na mocy ich posługi, władzy rozgrzeszania osób, które popełniły grzech aborcji”.

Reasumując należy zauważyć, że zgodnie z ważnymi zasadami katolicyzmu macierzyństwo jest służbą dla życia i odpowiedzialnością za nie. Kobieta ciężarna, a później matka dziecka jest obdarzona przez Boga ogromnym darem, jakim jest możliwość noszenia życia. Stąd też każda kobieta będąca w ciąży nie może pozostać bez opieki i pomocy ze strony Kościoła jak i państwa.

3. Ochrona kobiety w ciąży w innych wyznaniach chrześcijańskich

3.1. Stanowisko Kościoła prawosławnego

Kościół prawosławny korzysta z kanonów, które weszły do tzw. *Nomokanonu* – zbioru przepisów prawa kościelnego, który ukształtował podstawę prawa kanonicznego w Kościołach prawosławnych. Cytowany zbiór przyjął ostateczną formę w 883 r. i był podstawą dla tzw. *Księgi kormczej* (gr. *Pedalion*), która jest wzorcowym greckim komentarzem do kanonów. W jego skład weszły: Kanony apostołskie, Kanony soborów powszechnych, Kanony lokalnych synodów i Kanony świętych ojców⁴⁰. Zbiór ten odegrał też pewną rolę przy formowaniu prawa kanonicznego Kościoła rzymskokatolickiego⁴¹. Obecnie najwyższa władza w tymże Kościele należy do Soboru autokefalicznych Kościołów, a warunkiem ważności decyzji jest udział w nim wszystkich Kościołów niezależnych, bowiem cechą ustroju zewnętrznego Kościoła prawosławnego jest autokefalia. Według Kościoła prawosławnego prawdy wiary określone w ramach siedmiu soborów powszechnych mają znaczenie równorzędne z Pismem

---

⁴⁰ Por. H. PAPROCKI, *Prawosławie*, w: Encyklopedia Katolicka, t. XVI, Lublin 2012, kol. 317-319; TENŻE, *Prawosławny Kościół*, w: Encyklopedia Katolicka, t. XVI, Lublin 2012, kol. 322-326. Por. także J. KOSTIUCZUK, *Kwestia niezmienności spuścizny kanonicznej Kościoła w kontekście współczesnych wyzwań*, *Studia Oecumenica* 16(2016) s. 454, przyp. 1.

⁴¹ Por. P. HEMPEREK, W. GÓRALSKI, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, 1/I, Lublin 1995, s. 34-35.

Świątym i są w tymże Kościele autorytetem absolutnym⁴². Stąd też Kościół prawosławny w swoich twierdzeniach o poczęciu człowieka jest zgodny ze stanowiskiem Kościoła katolickiego. Uznaje za początek ludzkiego życia moment poczęcia. Płód pozostaje pod szczególną ochroną i jest postrzegany za dzieło boskie, któremu należy się szacunek⁴³. Kościół prawosławny uznaje też, że wieczne życie człowieka zaczyna się w momencie poczęcia, czyli pojednania duszy z ciałem, a okres ciąży za pierwszy i samodzielny czas życia wiecznego, drugi okres to życie ziemskie, pomiędzy narodzinami a śmiercią⁴⁴. Z tej racji dziecko poczęte nie należy do swoich rodziców, ale do Boga. Każdy, kto przyczynia się do aborcji w jakikolwiek sposób, niszczy dzieło boskie i sprzeciwia się woli Boga. Stąd też prawo Kościoła prawosławnego utożsamia aborcję z morderstwem i tak samo jak w Kościele katolickim żąda za ten czyn surowej kary ekskomuniki⁴⁵. Kościół prawosławny zachęca kobiety ciężarne do przyjmowania jak najczęściej sakramentów świętych pod postacią komunii świętej i świętych darów. To za ich przyczyną dziecko przychodzi na świat z Bogiem i jego miłością. Poza tym, nie ma szczególnych nakazów, które dotyczyłyby kobiet w ciąży. Jeśli jednak przebieg ciąży byłby patologiczny, Kościół pozwala na wszystkie zabiegi, które mogłyby się przyczynić do uratowania życia i zdrowia matki i dziecka. Jeśli rodząca chce odbyć poród w domu, towarzyszą temu inne kobiety, najczęściej z rodziny⁴⁶.

Warto w tym miejscu zauważyć, że obserwuje się pewną zmianę w podejściu Kościoła prawosławnego do kontrowersyjnego tematu

---

⁴² Chodzi o Sobór Nicejski I (325 r), Sobór Konstantynopoliński I (381 r), Sobór Efeski (431 r), Sobór Chalcedoński (451 r), Sobór Konstantynopoliński II (553 r), Sobór Konstantynopoliński III (680-681) i Sobór Nicejski II (787 r.). Po tych siedmiu soborach powszechnych prawosławie kształtowało się przede wszystkim pod wpływem soborów lokalnych, w których brali udział tylko niektórzy patriarchowie lub też były one zwoływane przez niektóre Kościoły autokefaliczne.

⁴³ Por. A. JOŃCZYK, *Aksjologiczne podstawy prawnej ochrony życia...*, s. 214.

⁴⁴ Por. E. PRZYBYŁ, *Prawosławie*, Warszawa 2006, s. 126-128.

⁴⁵ Por. A. JOŃCZYK, *Aksjologiczne podstawy prawnej ochrony życia...*, s. 214.

⁴⁶ Por. E. SMYKOWSKA, *Zwyczaj i obrzędy prawosławne*, Warszawa 2006, s. 31-34.

środków i metod antykoncepcji. Wcześniej wszelkie nadużycia w tej materii były mocno krytykowane. Obecnie wielu teologów tegoż Kościoła stoi na stanowisku bardziej liberalnym, że stosowanie tych środków z rozważą nie jest grzechem. Zarówno wyznawcy prawosławia, jak i jego hierarchowie uważają, że nadrzędnym celem małżeństwa jest miłość i duchowa wspólnota obojga małżonków, natomiast życie seksualne i prokreacja są drugorzędne. I właśnie z tych również powodów wyznawcy nie są ograniczeni zakazami i nakazami dotyczącymi życia seksualnego, w tym także wyboru środków antykoncepcyjnych czy metod regulacji płodności⁴⁷.

3.2. Kościoły i wspólnoty protestanckie

Protestantyzm dzieli się na kilka wyznań chrześcijańskich: luteranizm, kalwinizm, anglikanizm, baptyzm, metodyzm, adwentyzm i pentekostalizm oraz wielką liczbę mniej znaczących oraz niezależnych społeczności (zborów) lokalnych. Z tej też racji trudno wskazać jakiś jednolity zbiór norm prawnych dotyczący wszystkich wyznań, do którego można byłoby się odnieść. Protestantyzm wywodzi się z Reformacji, którą zapoczątkował Marcin Luter. Tym, co odróżnia te wyznania od katolicyzmu to przede wszystkim akcentowanie indywidualizmu religijnego, odrzucenie niektórych sakramentów, a także odpustów, zakonów, celibatu i kapłanów jako pośredników między Bogiem a ludźmi. Protestanci nie uznają też dogmatów maryjnych i nie oddają czci Matce Bożej oraz odrzucają kult aniołów i świętych, relikwii i wizerunków⁴⁸. Obecnie jednak najważniejszy podział w łonie protestantyzmu przebiega w poprzek wyżej wymienionych wyznań i dzieli go na konserwatystów przyjmujących nieomyślność Biblii, tradycyjną etykę seksualną oraz poglądy konserwatywne i na liberałów przyjmujących historyczny charakter Biblii i doktryn,

---

⁴⁷ Por. J. OLSZEWSKA, A. CZERWIĘŃSKA-OSIPIAK, A. MICHALIK, K. KUNAT, *Spożycie na ciężę i poród przez pryzmat różnych religii*, Problemy Pielęgniarstwa 2013, 21 (4), s. 536.

⁴⁸ Por. S. PAWŁOWSKI, *Protestantyzm*, w: Encyklopedia Katolicka, t. XVI, Lublin 2012, kol. 526-528.

ordynowanie na urząd duchownego kobiet oraz otwartość na wszelkie nowe trendy w moralności. Protestanci nie uznają sakramentu małżeństwa. Celem związku małżeńskiego jest wzajemna pomoc małżonków, prokreacja i powstrzymywanie się przed niemoralnością np. zdrady. Protestantyzm nie sprzeciwia się rozwodom, które nie są traktowane jako grzech.

Ogólnie jednak należy zauważyć, że Kościoły protestanckie również uważają przerywanie ciąży za zło sprzeciwiające się godności życia ludzkiego, jak również woli Bożej względem człowieka. Niemniej jednak to zasadnicze stanowisko nie wyraża się w jednolitym stosunku Kościołów i Wspólnot do aborcji, ani też w zbieżnej doktrynie moralnej, bowiem ostateczną odpowiedzialność pozostawiają sumieniu poszczególnych osób, rozważających możliwość przerwania ciąży, nie uważając się za kompetentne do wskazania jednoznacznych zasad moralnych⁴⁹. Podobnie anglikanie deklarując poszanowanie świętości życia ludzkiego, uważają, że nauczanie kościelne nie może formułować żadnej doktryny moralnej w formie kategorycznego zakazu. Decyzja w tak złożonych kwestiach musi zostać pozostawiona osądowi każdej zainteresowanej osoby. Także luteranie uważają, że gdy kobieta w ciąży uważa, że nie jest w stanie przyjąć dziecka, które w niej się rozwija, jej decyzja o aborcji, chociaż jest sprzeczna z przykazaniem Bożym, to jednak nie może być osądzona jako egoistyczne i grzeszne szafowanie życiem⁵⁰. Ten motyw prymatu sumienia nad nauczaniem kościelnym jako znaku wolności i godności człowieka charakterystyczny jest dla wielu wyznań protestanckich. W protestantyzmie nie istnieje żadna ogólna wykładnia zjawiska aborcji, każda grupa wyznawców ustala własny pogląd na zasadzie większościowej. W niektórych Kościołach protestanckich np. na terenie USA przeważa opinia, że aborcja jest formą dzieciobójstwa, nawet w przypadkach kazirodztwa i zgwałcenia, jednak dopuszcza

---

⁴⁹ Por. M. SKŁADANOWSKI, *Wolność sumienia i odpowiedzialność Kościoła: problem argumentacji moralnej w katolicko-protestanckich dialogach na temat aborcji*, Forum Teologiczne 2014, 15, s. 56.

⁵⁰ Por. TAMŻE, s. 59.

się aborcję w takich przypadkach, a także w przypadku zagrożenia życia matki. Kościoły te w większości popierają legalną aborcję i prawo kobiet do samodzielnego decydowania o dokonaniu aborcji i nie traktują jej w kategoriach grzechu. Warto jednak podkreślić, że Kościół Ewangelicko-Augsburski w Polsce w oświadczeniu z 1991 r. zdecydowanie opowiedział się za ochroną życia od momentu poczęcia i sprzeciwił się stosowaniu środków wczesnoporonnych⁵¹.

4. Ochrona kobiety w ciąży i dziecka poczętego w religiach niechrześcijańskich

4.1. W judaizmie

Judaizm zwany również wyznaniem mojżeszowym to religia wiary w jednego Boga, który jest jedyny, niepodzielny i wieczny, będący nie tylko stwórcą świata, ale także jego stałym nadzorcą i opiekunem. Jest to religia najstarsza z trzech głównych monoteistycznych religii świata. Podstawą tej religii jest Biblia Starego Testamentu, w której szczegółowo zostało uregulowane życie wyznawców judaizmu, tak szczegółowo że trudno oddzielić obowiązki religijne od zajęć doczesnych. Bóg, bowiem zawarł z ludem Izraela wieczyste przymierze, obiecując ochronę i pomoc w zamian za podporządkowanie się jego nakazom. Stąd też na każdym z wyznawców tej religii spoczywa obowiązek studiowania Biblii, zwłaszcza Tory (Pięcioksiąg stanowiący część Biblii) oraz bezwzględne przestrzeganie jej nakazów. W skład Tory wchodzi 613 przykazań, 248 nakazów i 365 zakazów. Obowiązują one chłopców od 13 roku życia, a dziewczynki od 12 roku⁵². Jedyną drogą do zbawienia dla wyznawców judaizmu jest wiara w jednego Boga i ścisłe przestrzeganie jego przykazań⁵³. Nowe życie – to najważniejsze przesłanie w judaizmie, dla którego zawierane są związki małżeńskie. Religia uznaje obowiązek za spełniony dopiero wtedy,

---

⁵¹ Por. A. JOŃCZYK, *Aksjologiczne podstawy prawnej ochrony życia...*, s. 214.

⁵² Por. R. RUBINKIEWICZ, *Judaizm*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, kol. 198-207.

⁵³ Por. J. EISENBERG, *Judaizm*, Warszawa 1999, s. 53 nn.

kiedy poczęty zostaje jeden syn i jedna córka. W Biblii brak jest jakiegokolwiek wzmianki odnoszącej się do aborcji, ponieważ jakiegokolwiek działania mające na celu, aby nie dopuścić do urodzenia poczętego już dziecka po prostu przekraczałyby wyobraźnię ludzi biblijnych, nieznana im była nawet pokusa na ten temat⁵⁴. To wskazuje również na aspekt świętości życia ludzkiego i uznanie płodu za człowieka od momentu poczęcia⁵⁵, chociaż zgodnie z prawem żydowskim życie zaczyna się z chwilą narodzin, a właściwie w momencie, kiedy połowa ciała dziecka jest widoczna poza ciałem matki. Mimo tego w praktyce jednak aborcja jest dopuszczalna, a nawet nakazana, ale tylko w sytuacji, kiedy zdrowie i życie matki jest poważnie zagrożone. Tłumaczy się to w ten sposób, że życie osoby realnej (matka) jest ważniejsze niż osoby potencjalnej (dziecko). Nie znaczy to jednak, że aborcji można dokonywać absolutnie dowolnie. Czyn ten jest zabroniony z powodu np. złej sytuacji materialnej, rodzinnej, zawodowej.

Prawo i tradycja religii żydowskiej nakazują szczególną troskę kobiety ciężarnej o samą siebie. Nie jest ona zobowiązana do przestrzegania żadnych postów. Ma zadbać nie tylko o zdrowie fizyczne, ale również o duchowe, co przyczyni się do lepszej kondycji dziecka. Nakłada się na nią obowiązek uczestniczenia w licznych nabożeństwach, pilne studiowanie Tory oraz jak najczęstsze przebywanie w synagodze i skupienie się na modlitwie. Religia żydowska dowodzi, że problemy z donoszeniem ciąży oraz jej patologiczny przebieg dotyczą kobiety, które nie przestrzegały przykazań i między innymi współżyły w czasie nieczystym, czyli w okresie miesiączki. Kiedy z porodu prawidłowego rodzi się chłopiec kobieta przez siedem dni pozostaje „nieczysta”, kiedy urodzi się dziewczynka okres ten ulega podwojeniu i pod żadnym pozorem nie wolno jej wówczas dotykać mężczyzn. Obowiązuje ją ponowne, jak po każdej miesiączce rytualne obmycie się polegające na całkowitym zanurzeniu się w specjalnym

---

⁵⁴ Por. M. STAROMIEJSKI, *Aborcja i życie nienarodzonych...*, s. 165.

⁵⁵ Por. Z.B. SZAWARSKI, *Wprowadzenie - dwa modele...*, s. 11.

zbiorniku wodnym zwanym „mykwą”, celem oczyszczenia się i powrotu do rodziny i codziennych obowiązków⁵⁶.

Warto też jeszcze dodać, że jedną z praktyk religijnych jest obrzezanie, dokonywane w 8 dniu po narodzinach chłopca. Jest ono uważane za fizyczny znak przymierza zawartego przez każdego Izraelitę z Bogiem i wprowadza chłopca do społeczności Izraela⁵⁷. Ponadto normy judaizmu ograniczają kontakty między osobami różnej płci, np. zakazują mężczyznom zwracać uwagę na urodę kobiet, czy słuchać ich śpiewu. Zakazują też przebywania dwóch osób różnej płci w zamkniętym pokoju, z wyjątkiem męża z żoną, rodzica z własnym dzieckiem, osoby dorosłej z dziewczynką do 3 roku życia lub chłopcem do 9 roku życia. Zakazana jest także masturbacja i stosunki homoseksualne pomiędzy mężczyznami.

4.2. Stanowisko islamu

Podstawą islamu jest Święta Księga Koranu, w której zapisano, że sam Bóg Allah ma przekazać ludziom objawienie. Następną po nim jest Sunna zawierająca zbiór relacji dotyczących życia proroka Mahometa. Kolejne dwa źródła to narzędzia prawne: *kijas* – rozumowanie przez analogię z wydarzeniami, które miały miejsce w przeszłości i *idźma* – jednomyślna zgoda uczonych muzułmańskich. Księgi te zawierają bardzo szczegółowe wskazówki odnośnie każdej dziedziny życia muzułmanina. Koran zawiera cztery rodzaje przepisów: dotyczące postawy religijnej wiernych, zewnętrznych, rytualnych obowiązków, przepisy moralne i przepisy regulujące wzajemne stosunki społeczne, rodzinne, a także stosunki międzyreligijne. Stąd też normy islamu (ar. Szariat) kierują życiem osobistym, religijnym, regulują postępowanie moralne i etyczne, wytyczają prawo karne i cywilne⁵⁸. Szariat opiera się na założeniu, że prawo musi dostarczać wszystkiego,

---

⁵⁶ Por. J. OLSZEWSKA, A. CZERWIĘŃSKA-OSIPIAK, A. MICHALIK, K. KUNAT, *Spożyczenie na ciężę i poród...*, s. 537.

⁵⁷ Por. R. RUBINKIEWICZ, *Judaizm...*, kol. 204.

⁵⁸ Por. J. NOSOWSKI, E. SAKOWICZ, *Islam*, w: Encyklopedia Katolicka, t. VII, Lublin 1997, kol. 501-507.

co jest potrzebne dla duchowego i fizycznego rozwoju jednostki. Stąd też w islamie nie ma rozdziału między prawem świeckim a religijnym. Prawo od samego początku stanowiło praktyczny aspekt religijnej i społecznej doktryny proroka Mahometa. Prawa i obowiązki muzułmanina dzielą się na dwie kategorie: jedne mają charakter wertykalny i dotyczą stosunków między Bogiem a człowiekiem (kult i oddawanie czci Bogu) drugie mają wymiar horyzontalny i dotyczą spraw doczesnych (stosunki międzyludzkie)⁵⁹. Podstawowym kryterium oceny postępowania człowieka jest podział czynków na dwie podstawowe grupy: dozwolone i zakazane. W pierwszej wyróżnia się czyny: obowiązkowe, zalecane, dopuszczalne i tolerowane.

Sytuacja kobiet w islamie jest bardzo złożona. Prawo muzułmańskie podkreśla, że seksualność jest nierozzerwalnie związana z naturą kobiety, ale zarezerwowana wyłącznie dla legalnego związku małżeńskiego. Obecnie często, w dyskusji publicznej można spotkać liczne kontrowersje na temat sytuacji kobiet w islamie, że są ograniczane ich podstawowe prawa, że żyją w poddaństwie i całkowitym podporządkowaniu się mężowi. I rzeczywiście wszystkie zakazy dotyczą tylko kobiet. Kobiety mają minimum praw majątkowych. W trakcie małżeństwa to mąż utrzymuje żonę, bowiem nie jest ona zdolna do samodzielnego życia. Mężczyzna pod każdym względem przewyższa kobietę. Ponadto nie wolno kobietom przebywać wraz z mężczyznami w jednym pomieszczeniu, jeśli nie są małżeństwem, nie wolno im używać perfum i wykonywać makijażu, nie wolno również nosić biżuterii, a ciało powinno być szczelnie okryte. Kobieta nie może także towarzyszyć mężczyźnie w czasie modlitwy w meczecie⁶⁰. Te wszystkie obostrzenia obowiązują po to, aby kobiety nie prowokowały mężczyzn i chroniły przed zbytnią rozwiązłością. Silna i liczna rodzina to podstawowa siła islamu. Zgodnie z tą zasadą bardzo ważną rolę odgrywa prokreacja. Płodność kobiety jest wyznacznikiem jej

---

⁵⁹ Por. TAMŻE.

⁶⁰ Szerzej na ten temat por. A. M. Prwko, *Kobieta w islamie. Muzułmański feminizm*, Warszawskie Studia Pastoralne R. X, 2015 Nr 4(29), s. 25-56.

statusu społecznego⁶¹. Kobieta w ciąży cieszy się większymi prawami oraz podlega specjalnej ochronie⁶². Kobieta niepłodna zaś jest wykluczana ze społeczeństwa w imię zasady, że nie wypełnia obowiązku wobec Boga i rodziny. Pomimo tej zróżnicowanej pozycji to jednak w sferze obowiązków religijnych kobieta i mężczyzna posiadają ten sam status. Oboje za swoją postawę religijną mogą otrzymać nagrodę po śmierci.

Tradycja muzułmańska mówi, że od chwili poczęcia nad nowym życiem czuwa anioł, a ciężarna w gorącej modlitwie zwraca się o pomoc i opiekę na czas ciąży do Boga. Dodatkowo przygotowuje się dla niej specjalne amulety ochronne, chroniące przed wszelkim złem, które nosi na nadgarstkach, talii lub na szyi. Kobiecie ciężarnej nie wolno współżyć od czwartego miesiąca ciąży, złamanie tego zakazu traktowane jest na równi z dzieciobójstwem. Okres po porodzie to czas „nieczystości” dla kobiety. Nie może ona przez około 6 tygodni współżyć, ani nie odmawia żadnej modlitwy, nie obowiązuje jej post. Czas połogu spędza w domu pod opieką bliskich jej kobiet.

Jedną z najważniejszych zasad zapisanych w Koranie jest bezwzględna ochrona życia. Zgodnie z nią nie wolno dokonać aborcji w momencie, kiedy płód pozostaje obdarzony duszą, czyli po około stu dwudziestu dniach od zapłodnienia (czwarty miesiąc ciąży). Jeżeli jednak usunięcie ciąży zostanie dokonane wcześniej, opinie wobec tego faktu są różne. Dominuje pogląd, że aborcja jest dopuszczalna wówczas, kiedy ciąża zagraża zdrowiu lub życiu matki⁶³ i można w tej sytuacji dokonać aborcji nawet po czasie, w którym płód został obdarzony duszą. Żadne inne względy nie uzasadniają dokonania aborcji⁶⁴. Chociaż niektórzy interpretatorzy Koranu dopuszczają aborcję w przypadkach, gdy ciąża powstała w wyniku zgwałcenia, kazirodztwa lub prawdopodobieństwo ojcostwa osoby upośledzonej umysłowo, wady i uszkodzenia embrionu, a niektórzy dopuszczają

---

⁶¹ Por. J. DANECKI, *Podstawowe wiadomości o islamie*, Warszawa 1998, s. 11 nn.

⁶² Por. A. M. PIWKO, *Kobieta w islamie...*, s. 31-32.

⁶³ Np. w Algierii, Egipcie, Iranie i Pakistanie.

⁶⁴ Por. J. BIELAWSKI, *Islam, religia państwa i prawa*, Warszawa 1973, s. 11 nn.

z inicjatywy kobiety pod warunkiem, że wyrazi na to zgodę mąż⁶⁵, a nawet z tzw. „słusznych powodów”⁶⁶, bliżej nie określonych⁶⁷.

W tradycji muzułmańskiej spotykamy jeszcze jeden zwyczaj, który nie występuje w innych religiach, a mianowicie rytuał obrzezania kobiet (w najbardziej drastycznej formie polega na wycięciu lechtaczki i mniejszych warg sromowych). Jego celem jest fizyczne i psychiczne oczyszczenie kobiety. Mimo wielu protestów organizacji kobiecych, wskazujących na okrucieństwo tego rytuału, przedstawiciele islamu pozostają nieprzejednani, co do jego wykonywania

4.3. W hinduizmie

Hinduizm jest zbiorem powiązanych ze sobą wierzeń i kultów, poglądów, praw i norm postępowania. Hinduizm dzieli się na trzy główne wyznania: wiszinizm, śiwaizm i śaktyzm. Cechą charakterystyczną tej religii jest system kastowy, który dzieli społeczeństwo hinduskie na poszczególne grupy⁶⁸. System ten wyróżnia kilka tysięcy kast i podkast. Hinduska kultura prawna uważana jest za jedną z najstarszych kultur prawnych świata⁶⁹. W kulturze tej uznaje się wyższość norm moralnych nad normami prawnymi, a to, co spełnia warunki moralistyczne oraz sakralne uznawane jest za legalne. Najbardziej istotną rolę w tej religii odgrywa *Dharma*. Jest to nauka albo zbiór podstawowych praw karmicznych, które mają niezaprzeczalny i decydujący wpływ na życie człowieka, wyznawcę hinduizmu⁷⁰. Na bazie tego zbioru powstały pierwsze pisma, które można nazwać podręcznikami prawa. Swoją regulacją obejmowały one normy zachowania członków poszczególnych kast wobec bogów, króla, kapłanów, przodków, krewnych, sąsiadów i zwierząt, a także były zbiorami

⁶⁵ Np., w Afryce, Arabii, południowo-wschodniej Azji.

⁶⁶ Np. w Turcji, na Bliskim Wschodzie, w Azji Środkowej.

⁶⁷ Por. A. JOŃCZYK, *Aksjologiczne podstawy prawnej ochrony życia...*, s. 215.

⁶⁸ Por. R. TOKARCZYK, *Współczesne kultury prawne*, Warszawa 2007, s. 238.

⁶⁹ Por. R. TOKARCZYK, *Komparatystyka prawnicza*, Kraków Zakamycze 2005, s. 140-142.

⁷⁰ Por. E. SAKOWICZ, *Hinduizm*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. VI, Lublin 1993, kol. 888-900.

zasad zebranych przez hinduskich uczonych⁷¹. Hinduskie normy etyczne wskazują, że warunkiem zachowania postępu duchowego człowieka i równowagi w stosunkach społecznych jest przestrzeganie rygorystycznych norm moralnych. Do norm tych należą: m.in. nakaz ochrony wszelkiego życia, nakaz prawdomówności i zakaz kradzieży. Karą za naruszenie tych norm był obowiązek popełnienia rytualnego samobójstwa⁷². Zapisano w nich między innymi obowiązek założenia rodziny i płodzenia dzieci. Hinduizm stanowi, że poczęcie, ciąża i poród to cykl życia i śmierci. Aborcja, zatem jest zewnętrzną i sztuczną ingerencją uznawaną za zbrodnię, a nawet szczególnego rodzaju morderstwo. Przerywa ona naturalny proces początków życia aż do śmierci i nie pozwala na połączenie duszy z Bogiem. Z hinduską kulturą prawną związana jest bowiem doktryna reinkarnacji. Według tej doktryny człowiek dzieli taki sam los jak cała natura, która podlega ciągłym, następującym po sobie cyklom narodzin, życia i umierania. To, w jakiej formie urodzi się człowiek w kolejnym wcieleniu, uzależnione jest od tego, jak stosował się do hinduskich norm zachowania we wcieleniu poprzednim⁷³.

Wiele obrzędów stosowanych w hinduizmie bierze swój początek w magii i zabobonach i mają jeden cel – ochronę przed złem. Tak więc kobiety były zobowiązane do przygotowywania się do zajścia w ciążę, jedząc specjalne pokarmy symbolizujące płodność. Okres ciąży był postrzegany jako czas szczególny. A wiek człowieka liczono od poczęcia, a nie od narodzin. Wyznawcy hinduizmu wierzyli, że płód posiada świadomość, która wstępowała w niego między czwartym a ósmym miesiącem ciąży. Do ucha noworodka szeptało zaklęcia, a do ust wkładano grudkę mieszaniny miodu i masła. Wierzono, że ten zwyczaj zapewni dziecku tylko dobro w życiu⁷⁴.

Współcześnie kontrowersje wzbudza tradycja porodu lotosowego. Zgodnie z legendą kwiat lotosu został uznany za miejsce narodzin

---

⁷¹ Por. R. TOKARCZYK, *Komparatystyka...*, s. 141.

⁷² Por. TAMŻE.

⁷³ Por. TAMŻE, s. 142.

⁷⁴ Por. J. RIES, *Religie ludzkości. Hinduizm*, Poznań 2001, s. 12-14.

bogów – centrum świętości. Istota porodu lotosowego polega na pozostawieniu nieprzeciętej pępowiny wraz z łożyskiem do momentu jej naturalnego odpadnięcia, które następuje między trzecim a dzieśmiątym dniem po narodzinach. To zwyczaj, który manifestuje wiarę w istnienie ludzkiej duszy, a łożysko jest w centrum zainteresowania, jako narząd utrzymujący płód przy życiu i swojego rodzaju pomost między niebiosami a życiem doczesnym⁷⁵. Przeciwnicy tego typu praktyk podnoszą przede wszystkim aspekty zachowania higieny i niebezpieczeństwo rozwinienia się infekcji groźnej dla życia dziecka.

4.4. Stanowisko buddyzmu

Buddyzm jest wynikiem długotrwałej opozycji, zapoczątkowanej za czasów starszych – upaniszad (ok. VIII-VII w. przed Chrystusem) przeciw Wedom i religijno-społecznemu ustawodawstwu braminów⁷⁶. Podwaliną religii buddyjskiej są Cztery Szlachetne Prawdy: życie człowieka jest nieszczęśliwe; przyczyną nieszczęśliwości jest pożądanie i egoizm; wyzbywając się tego można osiągnąć stan nirwany i wkroczyć na osimioraką ścieżkę tego, co właściwe (mowa, medytacja, myślenie, poglądy, zarobkowanie, postępowanie, dążenie oraz skupienie). Stanowią więc one o cierpieniu, jego przyczynach, walce z nimi aż do osiągnięcia całkowitego wyzwolenia i uwolnienia człowieka od wszelkich negatywnych skłonności. Możliwe jest życie bez cierpienia, ale tylko wówczas, kiedy człowiek jest wolny od niewiedzy⁷⁷. Buddyjska kultura prawna opiera się na tekstach utrwalonych przez mnichów w formie pism zawierających reguły życia, kazania, przypowieści i przysłowia Buddy i komentarze na temat myśli buddyjskiej. Posiada ona wiele cech wspólnych z hinduistyczną kulturą prawną i opiera się na powiązaniu prawa i religii. Stąd też kultury te charakteryzują się moralizmem i uznają pierwszeństwo zasad moralnych

⁷⁵ Por. J. OLSZEWSKA, A. Czerwieńska-Osipiak, A. Michalik, K. Kunat, *Spojrzenie na ciążę i poród...*, s. 540.

⁷⁶ Por. R. ŁUKASZYK, *Buddyzm*, w: Encyklopedia Katolicka, t. II, Lublin 1985, kol. 1160-1164.

⁷⁷ Por. M. JAKIMOWICZ-STAH, *Mitologia indyjska*, Warszawa 1986, s. 17 nn.

przed normami prawnymi, a kryteria etyczne stanowią podstawę wszelkich ocen. Dobro moralne uznawane jest za podstawowy cel, do którego człowiek powinien dążyć w swoim postępowaniu. Należy powstrzymać się od czynienia krzywdy żywym istotom, ze względu na ochronę świętości życia. Pozbawianie życia stanowi zasadnicze naruszenie norm buddyzmu. Buddyzm, więc to przede wszystkim wiara w naukę Buddy, uznawanego za mistrza duchowego, ale nie Boga⁷⁸. Współcześnie buddyzm to medytacja, miłosierdzie, współczucie, przyjazne nastawienie i nie czynienie żadnej krzywdy i zła w odniesieniu do każdej żywej istoty⁷⁹.

Buddyści patrzą na fakt zapłodnienia w sposób czysto biologiczny, dostrzegają fakt połączenia się w jedno płciowych komórek rodzicielskich. Mimo tego przywiązują wielką wagę do posiadania potomstwa. Stąd też kobieta ciężarna powinna dbać o siebie, medytując i oddając się praktykom religijnym. Już od siódmego tygodnia ciąży nie powinna pracować fizycznie. Szczególnie ważne są dwa ostatnie tygodnie ciąży, w których kobieta powinna być skupiona na sobie i przyszłym dziecku, ma się oddawać dobrym myślom, relaksowi i odmawiać specjalne modlitwy. Buddyści przykładają dużą wagę do dobrej opieki medycznej dla kobiet ciężarnych, Obecność dobrych, wyciszonych emocjonalnie ludzi ma działać pozytywnie na kobietę rodzącą. W okresie akcji porodowej i w godzinę po porodzie kobiecie podaje się specjalnie przygotowaną zupę, która ma uzupełnić energię rodzącej, dodatkowo dostaje ona nalewkę alkoholową, a obecni podczas porodu wykonują specjalny masaż głowy i barków, który ma dać ochronę organizmu, szczególnie narządu rodnego⁸⁰.

Aborcja w buddyzmie jest absolutnie zabroniona i traktowana jako przestępstwo. Może być wykonana jedynie w momencie absolutnego zagrożenia dla życia matki. Zabicie płodu jest uważane za niszczenie

---

⁷⁸ Por. J. DRABINA, *Buddyzm*, Kraków 2004, s. 5 nn.

⁷⁹ Por. D. KŁOWN, *Buddyzm. Bardzo krótkie wprowadzenie*, Warszawa 1997, s. 8 nn.

⁸⁰ Por. J. OLSZEWSKA, A. CZERWIĘŃSKA-OSIPIAK, A. MICHALIK, K. KUNAT, *Spojrzenie na ciążę i poród...*, s. 540.

potencjału Buddy. Niedozwolone jest też stosowanie środków wczesnoporonnych. Odstępstwem od tych zasad jest buddyzm japoński, który zezwala na usuwanie ciąży i aborcja jest wykonywana często bez podania przyczyn. Kobiety, które dokonały aborcji uczestniczą w tak zwanej ceremonii wody w intencji abortowanych płodów. Towarzyszą jej gorliwe modlitwy i ustawianie na cmentarzu figurek lalek symbolizujących dzieci nienarodzone⁸¹.

Zakończenie

W podsumowaniu należy zauważyć, że zagadnienie ochrony kobiety ciężarnej i życia poczętego prowadzi do szeregu fundamentalnych sporów religijnych, etycznych, prawnych, filozoficznych, ponieważ dotyczy istotnego elementu konstrukcji porządku normatywnego każdego społeczeństwa. Kobieta zajmuje istotne miejsce w każdej religii, a okres ciąży, porodu uznany jest za czas szczególny, nie tylko dla niej, ale dla całej rodziny i społeczności, w której ona żyje. Żadna z religii jednoznacznie nie popiera aborcji, uznając ten czyn za przestępstwo i przewidując karę, ale też w każdej z nich znajdujemy wyjątki, w których usunięcie ciąży jest możliwe, w szczególnych okolicznościach uzasadnionych chociażby stanem zdrowia matki. Ustawodawstwo Kościoła katolickiego bez względu na przyczyny aborcji przewiduje karę ekskomuniki *latae sententiae*. Nie tylko Kościół katolicki w sposób radykalny odrzuca dopuszczalność przerywania ciąży, ale także inne religie, jak np. judaizm, hinduizm mają zakaz wykonywania aborcji, z wyjątkiem sytuacji, w której ciąża stanowi zagrożenie dla życia matki. Nieco odmienny stosunek do aborcji jest w islamie, gdzie jest to czyn zabroniony, ale nie wolno go wykonywać dopiero od momentu, kiedy płód został obdarzony duszą, czyli po około stu dwudziestu dniach od zapłodnienia. Należy jasno podkreślić, że dopiero przyznanie dziecku nienarodzonemu podmiotowości prawnej na gruncie prawa pozytywnego byłoby równoznaczne z przyznaniem mu praw lub obowiązków w każdym systemie prawnym, co gwarantowałoby mu pełną ochronę prawną. Póki, co

---

⁸¹ Por. A. JOŃCZYK, *Aksjologiczne podstawy prawnej ochrony życia...*, s. 216.

wydaje się, że bardziej adekwatnym określeniem względem dziecka nienarodzonego, które pogodziłoby kontrowersyjne stanowiska w tej materii, byłoby przyjęcie terminu „istota ludzka”.

Protection of a pregnant woman and a child conceived in Canon Law and norms of other religions

In his study, the author discusses the important issue of protecting a pregnant woman and conceived life in almost all well known world religions. This problem, he notes, leads to a number of fundamental religious, ethical, legal, and philosophical disputes, because it concerns an important element in the construction of the normative order of each society. The analysis of the issue begins with a brief discussion of the concept of religion and emphasizes that a woman occupies an important place in each religion, and the period of pregnancy and childbirth is considered a special time, not only for her, but for the whole family and the community in which she lives. Then he analyzes the law of the Catholic Church in the discussed matter, emphasizing that the legislation of the Church provides for the abortion, for whatever reasons, the heaviest punishment, namely the penalty of excommunication *latae sententiae*. Next, after analyzing the regulations of other religions, he notices that not only the Catholic Church radically rejects the admissibility of termination of pregnancy, but no religion explicitly supports abortion, recognizing this act as a crime and providing for appropriate sanctions. However, the rules of each religion contain exceptions where pregnancy may be terminated in special circumstances. Usually these exceptions are justified by the mother's state of health. In the summary, the author formulates the conclusion that only granting an unborn child legal subjectivity under positive law would be tantamount to granting him rights and duties in the legal system of each religion. For now, it seems that the more appropriate term would be to use the term 'human being' in relation to the unborn child.

SŁOWA KLUCZOWE: religia; ochrona; prawo; kobieta ciężarna; aborcja; skutki aborcji; karalność

KEYWORDS: religion; protection; law; pregnant woman; abortion; consequences of abortion; punishment

NOTA O AUTORZE:

Ks. prof. dr hab. JÓZEF WROCEŃSKI – kapłan Zgromadzenia Księżych Sercanów, profesor Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 1999-2005 prodziekan, a w latach 2005-2012 dziekan Wydziału; kierownik Katedry Ustroju Kościoła i Kanonicznych Form Życia Konsekrowanego. Specjalista z zakresu kanonicznego prawa osobowego; zajmuje się również strukturą wewnętrzną Kościoła i jego relacjami z państwem. Autor licznych publikacji. Redaktor Naczelny wydziałowego kwartalnika „Prawo Kanoniczne” UKSW, Zastępca Redaktora Naczelnego czasopisma „Kościół i Prawo” KUL.